

DÍTĚ, KTERÉ SI HRAJE, NEZLOBÍ

O metodě nácviku hry s využitím videa

Romana Straussová

Od začátku své speciálně pedagogické praxe, jako učitel speciální třídy MŠ nebo jako logoped ve zdravotnictví i u dětí s vážným postižením sluchu, jsem kladla důraz na sebepojetí dítěte, na budování jeho sebevědomí. Ale teprve při práci u dětí s PAS mne začal docházet další rozměr této práce. Dítě s autismem totiž potřebuje výraznou pomoc svého okolí při práci na sebepojetí. Bez ní zůstává ztracené a není schopno samo nahlédnout na sebe jako na plnohodnotného člena skupiny, který spoluvytváří své okolí.

Při sestavování plánu práce pro dítě s PAS jsem tedy začala řadit práci na sebepojetí na jedno z prvních míst. Jako terénní pracovník a metodik rané péče APLA jsem ji doporučovala všem rodinám.

Stejně tak jsem důraz kladla na rozvoj hry. Nepřítomnost schopnosti hrát si je pastí, ve které je dítě s PAS chyceno. Neví, jak se zabavit, co dělat, je odkázáno na chvíle nudy, ve kterých na ně doléhá nesrozumitelnost světa a další tíživé pocity – důsledky negativních prožitků. Kdyby vědělo, jak se zabavit, nebylo by zdaleka tolik frustrováno. Samozřejmě si musí také umět ošetřit své pohodlí – tedy je nutné nastavit s dítětem funkční komunikaci....

Je zřejmé, že dítě, které si umí hrát se v rámci hry běžně a spontánně učí většinu dovedností, potřebných k jeho zdárnému vývoji. Učí se jemné i hrubé motorice, vztahům mezi předměty, hra obsahuje prvky řazení podle různých kategorií, učí se ale také kooperaci ve hře, ke které potřebuje chápat sociálně komunikační pravidla. O dítě, které si hraje, mají zájem ostatní děti, protože je pro ně zajímavé, má jim co nabídnout. V rámci hry je tedy možná socializace dítěte. A s růstem socializace roste automaticky také MOTIVACE. A to je další oblast, ve které dítě s PAS tak mnoho selhává a která determinuje možnosti jeho vývoje.

Mezi priority práce v rodinách řadím tedy především práci na komunikaci, porozumění časovým vztahům, nácviku hry a sebepojetí (poslední 3 oblasti souvisí se selháním dětí s PAS v oblasti představitosti).

A tak, před několika lety, po mé intervenci v rodině chlapce s autismem, **vznikla metoda nácviku hry**, která se ukázala jako velmi jednoduchá a přímo šitá na míru dětem s PAS. Maminka natáčela chlapce na video v rámci nácviku sebepojetí. Poté si všimla, že nahrávky syna zajímají, že je schopen sledovat je na display fotoaparátu opakovaně a s velkým zájmem (jinak byl velmi pasivní a toho času bez zájmu o cokoli, obrazovku PC nebo televizi také nesledoval). A rozhodla se využít jeho zájmu k dalšímu nácviku, nácviku jednoduché manipulace s několika hračkami. Posléze byla svědkem, jak si chlapec sedl k medvídkovi a napodobil s ním zcela přesně kývavý pohyb ze scénáře, který mu natočila. Udělal s ním Brum, brum, brum. A poté sledovala, jak nakrmil sám od sebe panenku a dal jí napít.

Zařadila jsem tento způsob nácviku do svých seminářů pro rodiče a ti, co tuto metodu vyzkoušeli, zjistili, že dítě opravdu celý scénář přehraje (je samozřejmě nutné zohlednit vývojovou úroveň dítěte – pokud hračky jen vkládá do úst a neobjevuje se zatím prvek řazení vertikálně – komín, ani horizontálně – vlak, nemohu zařadit do scénáře rozvoj těchto prvků, ale musím začít právě hru s panenkou, stavbou komína, popojížděním autíčkem, pouštěním autíčka z žehlicího prkna (velmi oblíbená hra dětí s PAS při tomto nácviku) a začít postupně scénáře rozšiřovat.

Efektivnost a rychlost této metody jsme si s kolegyněmi z rané péče Monikou Knotkovou a Lindou Štegovou ozkoušely při nácvicích s dětmi ve středisku RP APLA, hlavně ale na pobytech, které již 3. kalendářním rokem pořádáme a kterých jen za loňský rok 2011 proběhlo 5. Každého se účastnilo 8-9 dětí (2x se v tomto roce neúčastnila žádná rodina). To znamená, že vzorek dětí, na kterém jsme metodu ověřovaly byl jen za rok 2011 velmi široký. U některých dětí může nastat problém soustředění se na scénář – potom je vhodné hledat technické řešení – zda je dítě schopné sledovat mobil nebo jiný display. Samozřejmě záleží také na délce scénářů – je dobré nepřekročit zpočátku rámec např. 2 minut. Je ovšem mnoho dětí, které si okamžitě do detailů zapamatují scénář několikaminutový a i poměrně složitý. A takových byla mezi dětmi, se kterými jsme pracovaly většina. Mnoho rodičů plakalo štěstím, protože pro ně bylo neuvěřitelné, že by jejich dítě něco takového mohlo dokázat.

Z dopisu od maminky:

Dobrý den,

říkala jsem si, že už nebudu "řvát", ale teď řvu štěstím... Pustila jsem M. videa s panenkou, která jsem Vám posílala ke kontrole. M. zcela bez problémů vylezla na stoličku u postýlky a udělala (s mou občasnou malou dopomocí) vše podle videa (předstírala i šimrání), stejně tak krmení... Zírala jsem, protože jsem ji ještě nikdy neviděla takhle si hrát s PANENKOU! Nevztekala se, ale prostě zopakovala vše podle videa...

Je to paráda!

Maminka Madlenky, 3-leté holčičky s PAS

Metoda je snadná: nejde totiž o imitaci – dítě se nedívá na někoho, jak si hraje, co s hračkou dělá, aby takovou hru muselo „převést“ do motorického vzorce svých rukou. Na videu jsou vidět jen ruce a hračka. Ruce přehrají scénář, který dítě vidí. Potom vidí hračku, ke které dodá své ruce a vlastně z paměti přehraje totéž. V imitaci děti s PAS selhávají, ale v oblasti vizuální paměti naopak obvykle vynikají. Dítě scénář může opakovat s nějakou latencí, kdy scénáře dítě opakuje až třeba po několika dnech, kdy ho hračka k zopakování sama inspiruje, na pobytech vyžadujeme opakování okamžité, což děti dobře zvládají.

Napřed dítě hru sleduje

Zcela **samo** (bez další intervence druhé osoby) ji opakuje

Z dopisu tatínka 9-letého chlapce, který napsal nedlouho po naší telefonické konzultaci (osobně jsme se neznali, chlapce jsem znala z videa od svého kolegy):

Dobrý den,

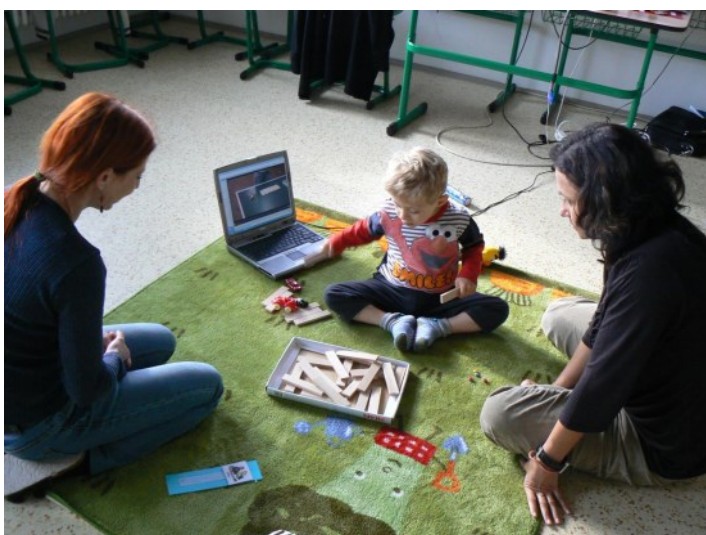
chceme poděkovat za doporučení k p. Šarounové. Byli jsme u ní nezávazně s Jakubem, trochu se hráli a pak si nás objednala na další termín. Snad se trochu posune, dala nám domů i nějaké úkoly /globální čtení/.

Také jsme vyzkoušeli radu ohledně natočení rukou při činnosti /hře/ a následné pouštění. Jakub to hned pochopil a rovnání kostiček mu jde jedna radost. 10 kostiček srovná vodorovně docela rychle, vertikálně je to horší, ale zvládá to. Hned chce odměnu a má radost. Chceme se zeptat na další postup. Hry bychom měli připravovat složitější, ale nemůžeme přestřelit? Jde o to abychom Jakuba nezahltli, nebo naopak nedávali moc jednoduché úkoly.

Děkujeme

Metoda má také svá úskalí. Zpočátku jsou děti z objevením nové hry nadšené, ale žádné dítě nevydrží dlouhodobě opakovat jeden jediný scénář – ztratí zájem. Jak bylo vidět na jednom videu od maminky malého neverbálního chlapce, dítě scénář zopakuje – přesně, ale pamatuje si ho jako smyčku na pásku. Jakmile smyčka končí, dítě řadí vše opět na začátek a celé opakuje znovu. Neumí zatím scénář samo rozvinout. To se naučí až po mnohaměsíčním nácviku. U dětí, se kterými jsem hru nacvičovala delší dobu jsem po určité době začala sledovat, jak začínaly být samy iniciativní a hru nenápadně rozvíjely, byly schopné rozvíjet scénář s druhým dítětem – nejen se držet vlastní představy.....

Zpočátku je důležité sledovat dítě, jeho hru a tu rozvíjet. Na staré scénáře navazovat novými a rozšiřovat je. A to je na fantazii každé rodiny, jak metodu využije. Jsou rodiče, kteří natáčejí dítěti sebeobsahu, kreslení, vše, co dítěti nejde ho naučí touto cestou. Je nutné ale dodržet pravidlo, že nenatáčíte ve scénáři při činnosti dalšího člověka – vše jen z pohledu dítěte.

Protože při běžné operativě každé rodiny s dítětem a PAS je těžké si představit přípravování scénářů po nocích, nabídnu Vám způsob práce s touto metodou, který je možný během dne, za přítomnosti dítěte, který rozpracovala maminka 3-leté holčičky Nikolky.

Začala natáčením stavby komínů z různých druhů kostek, komín vždy udělal báb a ona ho opět postavila. Opakovala několikrát za sebou. Nikolku to na televizi zaujalo a začala stavbu po několikerém shlédnutí sama opakovat. A maminka hned vzala kameru a hraní dcery natočila. A Nikolka přišla sama s řazením kostek do „vlaku“. Maminka iniciativu své dcery při hře natočila- a opět jí to přehrála v televizi. Kombinovala nácvik hry i nácvik sebepojetí, Nikolka viděla svou hru a zpětně si tuto hru zafixovala a zároveň začala vnímat, jak vypadá, co umí. Každý nový prvek, který Nikolka do hry přidala začala maminka ve scénářích dál rozvíjet.

Na notebooku je přehrán scénář stavby silnice, který chlapec i přes svůj strach z nového prostředí dokázal zopakovat – již několik měsíců po pobytu si dokázal hrát s maminkou díky scénářům na videu i na pana doktora, na letišti a svou hru stále rozvíjí, již se nemusí držet přesně videa.

Hra Nikolky byla po necelém půl roce velmi pestrá, během mé návštěvy si hrála již od ledna 2011 (4 měsíce po mé první návštěvě) zcela sama – u každé hračky vydržela několik minut a přešla k další hře. Střídala jich velmi mnoho: převlékala barbíny, krmila zvířátka, pečovala o panenku a vozila ji v kočárku, parkovala autíčka, posadila řidiče do nákladáku a převážela kostky, které poté stavěla do komínů. Šlo o docela běžnou hru dítěte tak o 18 měsíců mladšího. Zatím si hrála sama, hru s dalšími dětmi ještě nezvládala – tedy před rodiči stál další úkol nácviku. Ale i to se dá poměrně pěkně naučit. V té době používala dívka díky obrázkové komunikaci již několik slov a souhra komunikace a hry dává možnost rozvoje socializace. To byly dobré předpoklady pro další vývoj dívky. Protože úroveň hry a komunikace je velmi důležitým parametrem u PAS, kde úroveň intelektu hraje často menší roli než schopnost sociálního chování a schopnost funkční komunikace, při které má dovednost hry nezastupitelnou úlohu. Prioritou je u PAS schopnost zvládnout sociální interakce, pochopit fungování ve skupině. Tam, kde není přítomno střídání řady při hře, není ani střídání řady v komunikaci, tedy dovednosti nutné k uspokojení ze sociální komunikace....

Maminka Nikolky uvádí:

„Když jsem jí to předváděla, jen vedle stála. Když jsem jí to pustila do televize, hned to pochopila a hru opakovala, začala si hrát a rozumí tomu.“

Na můj dotaz, jak je možné, že hned po první návštěvě začali s nácvikem, jak to, že mi věřili, odpověděla:

„No, my jsme si s manželem říkali, že je to hodně praštěné, ale potom jsme si řekli, že to zkusíme. Protože horší už to být nemohlo.“

Nikolka byla tou dobou nesmírně neposedná, velmi těžko zvladatelná holčička, jen těžko odklonitelná od svých záměrů.

Existuje ještě jedno úskalí, které je třeba zohlednit. Dítě se dívá na pohádky v televizi a na scénáře nemusí dávat pozor, mohou mu připadat nezajímavé. Je potřeba podbarvit video zvukem. Scénáře, kde je možné bouchat kostkami nebo sjíždí autíčka, jsou zvukem dobře podbarvené. Ale tam, kde se to nevede a dítě na ně pozornost nezaměří, zkuste pod video dát do zvukové stopy nějakou písničku – upoutejte pozornost dítěte.

Osobně to řeším při nácvicích tak, že před obrazovkou držím dobrotu, kterou dítěti předám po skončení scénáře....

Pokud najdete chuť natáčení scénářů vyzkoušet, myslím že brzy zjistíte, o jak skvělou metodu se jedná. Jen je škoda, že není dodnes rozšířenější.

Dítě, které si hraje nezlobí.

Mnoho úspěchů při nácviku hry

Romana Straussová

metodik rané péče, logoped a videotrenér

Použité fotografie z pobytu pro rodiny dětí s PAS z října roku 2011 ve Střelských Hošticích

Redigovaný originální článek Zpravodaj APLA: 2012/6